

VANMAKT OCH VETENSKAPSTEORI

Allsidig genusforskning behövs

Frågan om ett specifikt kvinnoperspektiv i forskningen måste förtydligas i en diskussion som inte bara rör kvinnofrågan utan på djupet frågan om vanmakt/makt.

Det är dessutom viktigare att diskutera genusforskning än kvinno- eller subjektiv forskning, och det finns ett behov av mer forskning kring både mäns och kvinnors sätt att reagera i olika situationer.

I många stycken delar vi Carlstedts och Forsséns syn på forskningens villkor och den könsojämlikhet i samhället som leder till den extremt sneda könsfördelning i tjänsteinnehav och akademiskt avancemang som finns vid svenska universitet och högskolor. Vi tror att en debatt om »kvinnoforskningsperspektivet» måste utgå från klara och tydliga utgångspunkter för att inte bli meningslös. Det är för oss tämligen uppenbart att »det könsuppdelade samhället» avspeglar ett samhälle där makt och inflytande inte alltid är liktydiga med kompetens, och där vanmakt sällan är liktydig med inkompetens. För oss är det vidare uppenbart att kompetens och kvalitet reflekteras i forskningsresultatens varaktighet och bestående värde/relevans.

När författarna efterlyser »ett specifikt kvinnoperspektiv» i forskningen måste detta förtydligas för att en meningsfull diskussion skall kunna föras. De finner det tydligt, liksom vi själva, att frånvaron av jämlikhet i samhället –

inte bara i forskningen – är ett symptom på makt/vanmakt.

Vanmakt är inte bara en kvinnofråga

När man diskuterar makt/vanmakt i dagens forskning ur ett globalt perspektiv finner man intressanta paralleller med mans- och kvinnoperspektiven i forskningen. Vi tänker då närmast på så kallad u-landsforskning, vars relevans och synlighet ofta skymms av och underordnas i-landsforskningen. Det finns fortfarande en stor olikhet mellan höginkomstländernas och låginkomstländernas prioriteringar och finansiering av forskning. Utifrån denna jämförelse är det inte svårt att förstå den frustration som kvinnliga forskare, både yngre och mer seniora, kan känna inför bristen på jämlikhet inom forskningsvärlden. Denna brist på jämlikhet beror sannolikt till stor del på att det är »manliga» normer som styr. Med dessa normer granskas kvinnliga forskares något annorlunda beteende och handlingssätt och bedöms som avvikande, svårbegripligt och stundom oacceptabelt (för många granskande manliga kolleger).

Men för oss är det även meningsfullt att diskutera frågan om makt, inflytande och resurser i ett vidare perspektiv, i vilket vissa delar av forskningsvärlden intar en underordnad ställning i förhållande till andra delar. I stora delar av Carlstedts och Forsséns artikel kan man se parallellen mellan kvinno- och fattiglandsperspektivet.

Vad är »subjektiv forskning»?

Författarna hävdar att kvinnoforskningen räknar med det subjektiva i forskning. Forskningsmetodologi och vetenskapsteori utvecklas/förändras ständigt, och en hypotes som byggts upp med resultaten av en viss tidsperiods forskning, kan snabbt behöva modifieras när nya resultat inte passar in i den för tillfället rådande hypotesen. Det är ju så forskningen inom vårt område fungerar.

En passus i artikeln finner vi något oklar och vi undrar vad författarna syftar på när de skriver: »För dem som sedan skall ta del av forskningen är kun-

DEBATT

Vi kommenterar här kort Gunilla Carlstedts och Annika Forsséns artikel »Kvinnoforskning. Inte bara forskning om eller av kvinnor» i Läkartidningen 50/96, och vi hoppas på en diskussion om »det könsuppdelade samhället och forskningen».

skap om forskarens bakgrund, motiv och ståndpunkter också väsentlig för möjligheten att bedöma forskningen – ur sitt perspektiv.» Om prövningen av forskningens kvalitet skall vara avhängig av läsarens kön tror vi att man blandar ihop två saker. Å ena sidan relevansen i själva valet av frågeställning och å andra sidan kvaliteten i forskningen. Författarna skriver att »kvinnor från andra kulturer eller med annan etnisk tillhörighet har påpekat att problemställningar och tolkningar som formulerats av vita europeiska och amerikanska kvinnor ofta inte är giltiga för dem». Detta är självklart och illustrerar på ett intressant sätt likheten/släktskapet mellan kvinnoperspektivet och »fattiglandsperspektivet», som vi redan berört ovan. Vi vill hävda att denna sammanblandning av problemval (relevans och värde) och forskningsresultat (invändningsfri metodologi) kan förvirra. Båda är var för sig mätare av forskningens betydelse. Håller man inte isär dem blir det tämligen omöjligt att ha transkulturell, ömsesidigt respekterad forskning av värde för olika parter.

Dynamik kontra hierarki

Carlstedt och Forssén skriver att det blev en utmaning för forskarsamhället »när forskande kvinnor började ifrågasätta det traditionella sättet att bedriva forskning». Det är ju inte bara kvinnor som varit nydanande och revolutionerande när det gäller att ifrågasätta »traditionella» mönster att bedriva forskning i hierarkiska akademiska strukturer. ▶

Författare

ANNICA DAHLSTRÖM

professor, institutionen för anatomi och cellbiologi, Göteborgs universitet

STAFFAN BERGSTRÖM

professor, avdelningen för internationell hälso- och sjukvårdsforskning (IHCAR), Karolinska institutet, Stockholm.

ANNONS

rer. Det har varit forskare, både män och kvinnor, ofta från andra kulturer med andra perspektiv och frågeställningar och med originella visioner, som ofta visat mycket fruktbara resultat.

Författarna hänvisar också till nobelpristagaren Barbara McClintock. Hon har, som en dynamisk forskarpersonlighet, valt okonventionella och helt nya utgångspunkter, i likhet med många andra såväl manliga som kvinnliga forskare. Kerstin Uvnäs-Moberg tog djärvt och nyfiskt sina egna erfarenheter av havandeskap och amning som utgångspunkt för forskning över ett fysiologiskt förlopp som manliga forskare svårligen kunde inse var till stor del utforskat. Just för att hon är kvinna, och därtill en intensiv forskarpersonlighet, har hon tillfört värdefull kunskap om dessa förlopp. När skall man på liknande sätt, baserat på egna upplevelser, börja forska om manliga hormonella stormar och åldersvariationer som styr manligt tänkande och agerande? Troligen sker detta redan, men har tyvärr inte fått samma genomslagskraft i medierna som Uvnäs-Mobergs forskning.

Vid båda de institutioner vi själva representerar föreligger ganska uttalade »icke-hierarkiska» ordningar under långtgående delegering av såväl forskningsinitiativ som finansiellt ansvar. Vi är förvissade om att många forskarkolleger har erfarenhet av att sådana »icke-hierarkiska» ordningar stimulerar nytänkande och kreativitet, oavsett könstillhörighet. Självklart kan obsoleta, mansdominerade, hierarkiska akademiska system vara förtryckande och förlamande på en enskild innovatör, oavsett könstillhörighet men, det medges, särskilt om innovatören är av kvinnligt kön.

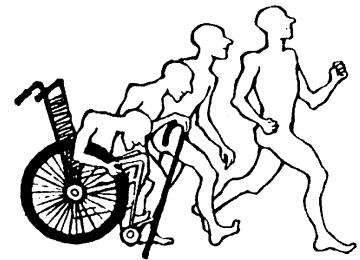
Genusforskning viktigare än kvinnoforskning

Vanmakten inom forskning, vare sig det gäller kvinna/man, fattiga länder/rika länder eller andra par av vanmakt/makt är viktig att belysa och debattera. Vi menar att det är ensidigt att analysera vanmaktens betingelser utan att diskutera maktens betingelser. Carlstedt och Forssén hävdar i diskussionen av kvinnoforskaren och vetenskaps-samhället att särskilda krav och förväntningar ställs på kvinnor bara för att de är kvinnor. Det vore intressant att höra vad det finns för exempel på kvinnor som har fått krav på sig att föra in nya kvaliteter i forskningen bara för att de är kvinnor. Möjligen kan detta vara fallet vid samhällsvetenskapliga institutioner, men vi tror det är mycket sällan förekommande inom biomedicin och naturvetenskap. Här är ju snarare förväntningarna att en kvinnlig doktorand självklart skall följa de metoder och tan-

kesätt som manliga seniora forskare gjort till sin norm.

Det är rimligt att tro att forskare, oavsett kön, som träder in i forskningsvärlden möter ett stort antal svårigheter och risker. Lockelser, utmaningar och möjligheter är ju inte specifika för kvinnliga forskare. Det är utmärkt att det bedrivs medicinsk kvinnoforskning på ett ökande antal håll i landet, men det är också viktigt att det bedrivs mer forskning kring män och mäns villkor, mäns fysiologi och psyke, mäns svårigheter och sätt att reagera i olika situationer och mäns hormonvariationer i olika åldrar. En allsidig genusforskning förefaller oss vara viktigare än en ensidig kvinnoforskning.

Vi inser att Carlstedt och Forssén i själva verket menar att det finns ett frustrerat behov att belysa kvinnors situation i samhället (liksom låginkomstlänernas situation i världssamhället). Detta har dock inte med någon vetenskapsteoretisk eller filosofisk prioritering att göra utan är en typisk makt/vanmakt-fråga. Det är inte särskilt sensationellt att som författarna hävda att vi vet att »majoriteten av de kvinnor i yrkesaktiva åldrar som drabbas av hjärtinfarkt återfinns i stressiga låglöneyrken inom vård- och industrisektorn.» Precis som det finns ett fattigdomsperspektiv i forskningen globalt, vilket innebär att många angelägna områden fortfarande är okända och utforskade, så finns det i medicinsk kvinnoforskning stora områden som ännu är okända. Finns det någon del av vårt forskarsamhälle som på allvar bestrider att detta är en konsekvens av samhällets fortfarande (sic!) låga värdering av kvinnors arbete och kunskaper?

REHABILITERING

Särtryck av en serie i
Läkartidningen 1993-94

Rehabilitering betyder i vanligt språkbruk återanpassning till ett normalt liv. Ofta används dock begreppet i den snävare betydelsen återanpassning till yrkeslivet.

Det finns ingen skarp gräns mellan att behandla och rehabilitera. Allt kliniskt arbete syftar ytterst till att främja ett normalt och självständigt liv.

En rad olika aspekter på rehabilitering i vid bemärkelse redovisades i Läkartidningen under 1993-1994. De 27 artiklarna har nu samlats i ett 96-sidigt häfte med färgomslag. Det kan beställas med kuponen nedan.

Pris 85 kronor. Vid 11-50 ex 77 kronor, vid högre upplagor 73 kronor/exemplar.

Beställer härmed

..... ex Rehabilitering

Namn

Adress

Postnummer/Postadress

Insändes till Läkartidningen,
Box 5603, 114 86 Stockholm

Beställning per fax:
08-20 76 19